

EL NOM DE LA ROSA

La coneguda i exitosa pel·lícula *El nom de la rosa* ens transporta al món medieval, un món no sempre ben conegut i sobre el qual hi ha molts prejudicis dubtosos i infundats. És imprescindible conèixer el context històric per entendre'n el contingut.

L'acció se situa en una abadia benedictina del segle XIV en la qual hi tenen lloc un seguit d'assassinats de manera inexplicable. El frare franciscà Guillem de Baskerville (Guillem d'Ockham en la història) és l'encarregat d'investigar els assassinats utilitzant un mètode que avui qualificaríem de "científic": atènyer-se als fets. Però molts dels monjos de l'abadia creuen que és obra del diable, i aconseguen que l'inquisidor dominicà arribi al monestir per posar fi als assassinats, cosa que no aconseguirà.

Guillem de Baskerville no és un franciscà corrent, sinó que forma part d'una facció dins de l'orde franciscà conegut com els "espirituals", que estan sota sospita perquè posen en qüestió el poder i la riquesa de l'Església. Els debats sobre la pobresa van ser molt importants al segle XIV i van tenir conseqüències històriques rellevants. L'origen de la qüestió es remunta al segle XII, quan l'abat cistercenc Joaquim de Fiore formula la seva concepció de la història de la humanitat. Joaquim de Fiore sosté que la història de la humanitat està dividida en tres períodes: l'edat del Pare, que va des de la creació del món fins a Jesucrist; l'edat del Fill, que va des de Jesucrist fins a Joaquim de Fiore; i l'edat de l'Esperit, que és la que vindrà *després*. L'important d'aquesta divisió de la història no és que tingui tres períodes, sinó que el tercer període és el període del futur, és a dir del que vindrà. Si per Joaquim de Fiore el punt de partida del futur era ell, per a August Comte serà l'estadi positiu de les ciències, i per a Lenin serà la revolució bolxevic. Dit d'una altra manera, el punt de partida del futur es pot anar posposant.

A l'edat de l'Esperit, segons Joaquim de Fiore, naixeria un home nou que hauria après a ser lliure i a viure en l'amor, i estaria representada per una comunitat monàstica universal aliena als luxes i als poders de l'Església. Al segle XIII van néixer dos ordes religiosos nous: franciscans i dominics. Quan descobreixen la profecia de Joaquim de Fiore, alguns dels franciscans s'atribueixen la profecia de l'abat calabrés i creuen que són ells els elegits per dur a terme aquella renovació de l'Església. Això els porta a criticar la

riquesa i el poder de l'Església per considerar-los un obstacle per a la predicació de l'Evangelí. Guillem de Baskerville va haver de refugiar-se a la cort de l'emperador de Baviera per protegir-se de la persecució del Papa. És allà on va escriure el seu tractat sobre el principat tirànic, que és la primera obra que posa en qüestió la teocràcia: el poder temporal no ve de Déu, perquè és anterior a l'Església. No és estrany, doncs, que els "espirituals" fossin perseguits.

Però Guillem de Baskerville va ser innovador també en un altre àmbit, que és el que ens mostra la pel·lícula: en l'àmbit de la investigació i del saber. A l'època medieval el saber es considerava una transmissió del que s'havia rebut, però no una investigació. Investigar incitava la curiositat i l'orgull. El mètode que fa servir Guillem de Baskerville és precisament la investigació, cosa que li retreu el bibliotecari. Està en clara contraposició a la concepció del saber medieval. La investigació és la que porta Guillem de Baskerville a trobar l'origen dels assassinats: el llibre prohibit que el bibliotecari havia enverinat perquè aquells que s'atrevisin a consultar-lo fossin víctimes del seu atreviment.

Els monestirs benedictins van salvar, a l'època medieval, la cultura clàssica i la nostra civilització. D'aquí la importància de la biblioteca del monestir. Però aquella immensa biblioteca conté un llibre, la segona part de la *Poètica* d'Aristòtil (que mai no s'ha trobat), que era un llibre considerat perillós perquè parlava del riure i podia desencadenar la ridiculització de la religió. Per això, el bibliotecari el manté amagat i protegit amb verí per apartar-lo dels curiosos que s'atreveixin a consultar-lo. Era un llibre que incitava a la crítica, i per això s'havia de prohibir. Cada època ha tingut la seva censura per als llibres que són crítics i fan pensar. Els nazis els cremaven, els soviètics els exclouïen de les seves biblioteques, el bomber priòman de Ray Bradbury a *Fahrenheit 451* els crema i "els correctors d'estil" dels grans premis literaris els ajusten als gustos dels consumidors. Hi ha moltes maneres de prohibir llibres.

Finalment el bibliotecari, que és cec, provoca l'incendi de l'abadia i la destrucció del llibre, però queda el relat de la novel·la d'Umberto Eco, en el que es basa la pel·lícula, que ens recorda que la prohibició de la crítica i la censura no són cosa del passat.

JOSEP HEREU